

ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ В АНГЛОМОВНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ АРХІТЕКТУРИ ТА БУДІВНИЦТВА

Термінологія будь-якої сфери людської діяльності має свої семантичні характеристики. Лексико-семантичні процеси термінології архітектури та будівництва становлять внутрішньо єдиний мовний механізм, який забезпечує логіко-поняттєве підпорядкування понять терміносистеми, поступове переосмислення елементів термінології через розвиток знань і уточнення понять. До семантичних явищ, які традиційно розглядаються в лексикологічних дослідженнях, прийнято відносити синонімію, тобто тотожність або близькість належати до одного граматичному класу слів або виразів за значенням (включаючи і варіантність форми), антонімію, тобто протилежність слів за значенням, полісемію (багатозначність), тобто наявність в однієї лексичної одиниці декількох значень, а останнім часом – також пароніми, тобто близькість слів за формою при їх повному або частковому розходженні за значенням, що викликає їх змішування у вживанні і гіпоніми – тобто родо-видові семантичні відношення між лексичними одиницями. Саме з точки зору ставлення понятійного значення терміна і його власне мовного, лексичного значення були розглянуті такі семантичні відношення, як синонімія (включаючи і варіантність форми), багатозначність, омонімія, антонімія, а також гіпонімія.

В англійській архітектурно-будівельній термінології були виявлені лише абсолютні синоніми, більшість з яких була представлена варіантами: з проаналізованих синонімів варіантами: *absidiolate = apsidiole* – *апсидіола*, *apse = apsis* – *лінія апсид*, дублети: *cella (целла)* – *внутрішній простір храму*; *те ж, що і naos (наос)*; *arc-boutant (аркбутан)* – *контрфорс у вигляді арки, типова деталь готичних споруд*. При цьому більшість дублетів в англійській термінології даної галузі належать до різномовних. Часто це пари термінів англійських і французьких термінів: *basket arch = anse de panier* – *коробова арка; трицентрова арка*; англійських і латинських – *basement = podium* – *підвал*; англійських та італійських – *high relief = alto-relievo* – *горельєф* тощо. Разом з тим, досить поширеними є синоніми – словосполучення, в яких опорний елемент представлений тим же самим словом, а визначальні елементи є синонімами, наприклад: *applied column = engaged column* – *напівколонна*.

Практично в кожній терміносистемі поряд з категорією синонімії досить поширена і категорія антонімії. Але англійська архітектурно-будівельна термінологія відрізняється майже повною відсутністю

антонімів. Як в українській, так і в англійській термінолексичі антонімія існує переважно за рахунок антонімії, яка входить до складу термінів-словосполучень атрибутивних елементів (визначень): *high relief – високий рельєф (високохудожній) – low relief – низький рельєф (барельєф або низькохудожній)*. Виявлення антонімічних відношень термінологічних одиниць дозволяє встановити їх системні зв'язки. Встановлення протилежних і проміжних членів опозиції сприяє визначенню місця спеціальної лексики в термінологічній системі.

При вивченні проблем синонімії та антонімії в процесі семантичного аналізу архітектурно-будівельної лексики англійської мови було помічено, що часто джерелом надмірності засобів формального вираження архітектурно-будівельних понять є багатозначність, або полісемія термінів. Прикладом використання однієї лексичної форми для позначення декількох понять є термін «*column – колона*», який використовується в будівництві та архітектурі в значеннях: а) *an upright compression member, the vertical dimension of which exceeds three times its least lateral dimension – вертикальний конструктивний елемент, що стискається, висота якого в три рази перевищує найменший поперечний розмір*, і б) *a perpendicular supporting member, usually circular in section, consisting of a base, shaft and capital – перпендикулярна опора зазвичай круглого перетину, що складається з бази, стовбура і капітелі*. Явище полісемії в англійській термінології також не знайшло широкого розповсюдження. Мабуть, наявність запозичених та інтернаціональних термінологічних одиниць перешкоджає розвитку полісемії в термінології, оскільки слова іншомовного походження відсторонені від лексичної системи мови. Суть процесів, що ведуть до прояву полісемії та омонімії в термінологічній сфері, зводиться приблизно до одного і того ж, а саме: відмінності в семантичній структурі термінів, як правило, породжується розщепленням значення вихідного терміна або ж перенесенням найменування на інше поняття. Характерною рисою термінів, отриманих у результаті таких процесів, є наявність в їх смисловій структурі деяких загальних сем. В англійській термінології досліджуваної галузі число багатозначних термінів відносно невелика і звичайно можна спостерігати розвиток значень термінів у часі.

Новим, але для термінології надзвичайно важливим видом відношень є гіпонімічні відношення, що дозволяють наочні уявляти місце кожного терміна в організованій терміносистемі. У ній виділяються терміни першого рівня ієрархії, гіпонімами (видовими термінами) яких є терміни другого рівня, які, у свою чергу, можуть мати видові терміни. Наприклад, термін *sample of architecture – пам'ятники архітектури* (1 рівень ієрархії) має видовий термін *memorial building – меморіальні споруди* (2 рівень ієрархії), який, у свою чергу, має видовий термін *sepulcher – гробниця* (або усипальниця), що належить до 3 рівня

ієрархії. Різновидами гробниці є *tomb-chest* – *саркофаг* і *pyramid* – *піраміда*, пов'язані вже 4 рівнем, а різновидом піраміди є *mastaba* – *мастаба* (вавилонська усічена піраміда), що належить до 5 рівню ієрархії. Кількість можливих рівнів поділу значень термінів у цій галузі є глибиною ієрархії.

Отже, в англійській термінології цієї галузі були виявлені лише абсолютні синоніми, більшість з яких була репрезентована варіантами та дублетами; терміносистема відрізняється майже повною відсутністю антонімів; явище полісемії в англійській термінології не знайшло широкого розповсюдження, мабуть, наявність запозичених та інтернаціональних термінологічних одиниць перешкоджає розвитку полісемії в термінології, оскільки слова іншомовного походження відсторонені від лексичної системи мови; для термінології надзвичайно важливим видом відношень є гіпонімічні відношення, що дозволяють наочно представляти місце кожного терміна в організованій терміносистемі.